

עיונים לפרשת ראה עפ"י הרמב"ם

מרכז מורשת הרמב"ם רח' התנאים 6 טבריה, משרדי המרכז רח' יוחנן בן זכאי 6 טבריה, טלפקס- 04-6790632

לשאלות, הערות והארות info@harambam.org.il

לעילוי נשמת אסתר בת רחמה

העלמת מקום המקדש

הרב שאולי גרינפלד

הגבוהים שבנחלות השבטים השונים למי הכוונה, ועל כך למדו מספר יהושע שהכוונה לנחלת בנימין, שהרי שם לא כתוב בתיאור הגבול לשון ירידה כמו בשאר הנחלות.

וכאן המקום לשאול: מדוע אם כן, לא פירשה התורה את המקום בפירוש, אלא השאירה זאת ברמזים בלבד? הרמב"ם בחלק השלישי⁵ של מורה הנבוכים השיב על כך:

"יש בכך לדעתי שלש חכמות: האחת, כדי שלא יחזיקו בו העמים וילחמו עליו מלחמה קשה, כאשר ידעו שהמקום הזה מטרת התורה מכל העולם. והשנית, שלא ישחיתוהו אותם שהוא בידיהם עתה ויהרסוהו ככל יכולתם. והשלישית, והיא היותר חשובה, כדי שלא יבקש כל שבט שיהא זה בנחלתו ויכבוש אותו, ויהא שם מן המחלוקת והקטטה כמו שאירע בדרישת הכהונה. ולפיכך בא הציווי שלא יבנה בית הבחירה כי אם אחר הקמת מלך, כדי שתהא ההחלטה ביד אחד, ויסתלקו הקטטות".

הרמב"ם הציע שלושה נימוקים לכך שהתורה העלימה את מקום המקדש:

א. כדי שהעמים לא יתאמצו להגן עליו.

ב. כדי שהעמים לא ישחיתו את המקום.

ג. כדי למנוע קטטות בין השבטים על השליטה במקום. התורה קבעה שבניין המקדש יהיה רק אחר מינוי מלך, ובכך תהיה ההחלטה בידו.

בפרשתנו מצווים ישראל שכאשר יכנסו לארץ, יבערו ממנה את העבודה זרה שימצאו בה, ולהיפך – יבנו את המקום המיועד לעבודת ה':

"ונתצתם את מזבחחתם, ושברתם את מצבתם... לא תעשון כן לה' אלקיכם. כי אם אל המקום אשר יבחר ה' אלקיכם מכל שבטיכם לשום את שמו שם, לשכנו תדרשו ובאת שמה".

התורה אומרת שמקום עבודת ה' יהיה: 'במקום אשר יבחר ה' לשום את שמו שם'. אך נמנעת מלומר מהו המקום הנבחר אליו עלינו לדרוש. ואכן, הגמרא במסכת זבחים² מספרת ששמואל הנביא ודוד המלך לא ידעו היכן צריך יהיה לבנות את המקדש, ועל כן היו צריכים ללמוד זאת מרמזי הפסוקים:

"דרש רבא, מאי דכתיב³: וילך דוד ושמואל וישבו בנויות ברמה, וכי מה ענין נויות אצל רמה? אלא, שהיו יושבין ברמה ועוסקין בנויו של עולם, אמרי, כתיב⁴: 'וקמת ועלית אל המקום', מלמד שגבית המקדש גבוה מכל ארץ ישראל, וארץ ישראל גבוהה מכל ארצות. לא הוו ידעי דוכתיה היכא [לא היו יודעים היכן מקומו של בית המקדש], אייתו [הביאו] ספר יהושע, בכולהו [בכל גבולות נחלות השבטים] כתיב: וירד ועלה הגבול ותאר הגבול, בשבט בנימין ועלה כתיב וירד לא כתיב, אמרי: שמע מינה [מוכח אם כן] הכא הוא מקומו [כאן, במקום הגבוה בנחלת בנימין, נמצא מקום המקדש]".

הפסוקים אומרים שאל מקום המקדש צריך לעלות, הרי שזהו מקום גבוה. אלא שנשאר להבין מבין מקומות

אחד ההרים ולא פירש לו איזה הוא".

ראשית כתב, שהתורה לא גילתה את מקום המקדש כדי לגרום לכך שתהיה לכך ציפייה. על דרך זו, כתב גם הרב יהודה שביב בספרו מסיני בא⁸:

"ואפשר שהעלמת ירושלים בתורה ובתודעה הגלויה של האומה בראשיתה, לא באו אלא ליצור מתח של חיפוש ובקשה. שדבר שמתייגעים הרבה לבקשו - הגעגועים אליו מתעצמים והולכים. כשמאות שנים נכספת אומה למקום קדוש שיהיה לה מרכז רוחני ודתי כמו גם לאומי, הרי ששוב לא יכול שום חורבן לעקור את זכרו של המקום שכבר הוא קבוע כחותם על לב האומה האוהבת וכוספת".

ועוד כתב שהוא כדי לתת שכר על כל דיבור ודיבור, על דרך שמצאנו בעקידת יצחק שהקדוש ברוך הוא לא גילה לאברהם את המקום. אך ראיתי שהקשה על כך הרב איתן שנדורפי בספרו⁹ הדר התורה לדברים, שכאן לא שייך לומר שה' רצה לתת שכר על כל דיבור, שהרי אין כאן יותר מאשר דיבור אחד, מה שאין כן בעקידת יצחק שה' פירט¹⁰ "את בנך, את יחידך, אשר אהבת, את יצחק".

בעוד שלדעת השפתי כהן, העלמת מקום המקדש, מוסיף ליחס אליו, לדעת הכלי יקר¹¹, העלמת מקום המקדש באה לשמור על כבודם של מקומות אחרים:

"וקרוב לשמוע שלכך לא גילהו, שלא ינהגו בזיון בשילה ונוב וגבעון, כשידעו בבירור שלא זו הנחלה והמנוחה".

לפני שבית המקדש נבנה בירושלים, היתה העבודה במשך שנים רבות במשכן שילה. לאחר ששילה נכבשה על ידי הפלישתים, עברה העבודה לנוב עיר הכהנים, ואחר כך לגבעון. אומר הכלי יקר: אם מקום המקדש היה כבר מוזכר בתורה - היה הדבר יכול ליצור פגיעה בכבודם של המשכנים הקודמים, ולכן בחרה התורה להעלים אותו.

והנה, ראיתי בספר האבות והשבטים⁶, שתמה על כל אחד מנימוקיו של הרמב"ם. על הנימוק הראשון הקשה:

"מה פירוש 'שמא יחזיקו בו האומות', האם הם לא ביקשו להחזיק בכל הארץ? הרי לשם כך לחם יהושע ואחריו השופטים וכבשו שעל אחר שעל".

ועל הנימוק השני הקשה:

"הנימוק השני - שמא יפסידו וישחיתו את המקום - אפשר היה להבין אילו דבר בבניין, אך כיצד אפשר להפסיד מגרש? אם חופרים בו בורות - ממלאים אותם מחדש".

ועל הנימוק השלישי הקשה:

"אשר לחשש מחלוקת בין השבטים, הוא סביר לתקופת ארבע עשרה השנים שכבשו וחילקו את הארץ, אך לא במשך תקופת השופטים".

ואמנם, אחר התבוננות, נראה שאין ממש בקושיותיו. מה שהקשה, שבין כך ובין כך הגויים התאמצו להגן על הארץ - הרי אנו יודעים שדבר רגיל הוא שלא ניטש קרב על כל גבעה וגבעה, אלא שכאשר האויב מבין שמצבו קשה, הוא 'משפר עמדות לאחור' למקום הבא שהוא מקווה שיוכל להגן עליו. ואם כן, אם הגויים לא ידעו שירושלים היא 'יעד מועדף', בהחלט ייתכן שיהיו נסוגים משם ללא קרבות מיותרים, ויהיו נחסכים מאיתנו אבדות רבות. ומה שכתב, שלא ניתן להשחית מגרש, זו ודאי אינה קושייה, שהרי ודאי שאפשר לגרום לקרקע נזקים קשים, שיהיה טורח רב לתקן, ואם כן מה בכך שתחסך מאיתנו טרחה מיותרת? ומה שהקשה שלאחר ארבע עשרה השנים הראשונות, כאשר כל שבט יושב בנחלתו, כבר אין חשש ממחלוקת, הוא ודאי תמוה, שהרי התורה ניתנה לפני שנכנסו לארץ, והרי שבתורה צריך שמידע זה לא יופיע בפירוש.

בקרוב המפרשים המאוחרים יותר, מצאנו הסברים נוספים להשמטת התורה את מקום המקדש. בפירוש שפתי כהן⁷, כתב:

"מה שנעלם המקום כדי לחבבו בעיניהם, וכדי לתת להם שכר על כל דיבור ודיבור, כמו שאמר לאברהם על

6	עמ' 69 - 70.	8	עמ' שפ"ג.
7	חובר על ידי רבי מרדכי הכהן, מתלמידי מרן הבית יוסף.	9	עמ' 188.
		10	בראשית כ"ב, ב.
		11	בפסוק ד.